

BREVIS
IN LONGO

George Steiner, *Περί λόγου, τέχνης και ζωής. Κείμενα στο New Yorker*, επιμέλεια-εισαγωγή: Robert Boyers, μετάφραση: Γιώργος Λαμπράκος, Πατάκη, 505 σελ.

Πειθώ αντί για αποδείξεις

Από τον ΒΑΓΓΕΛΗ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ένα βιβλίο που μπορεί να διαβαστεί άτακτα και χωρίς τη τήρηση καμίας ιεραρχίας. Επειδή τάξη για το συγγραφέα του σημαίνει ελεύθερη περιήγηση προς πάσα κατεύθυνση υπό τον όρο μιας σιδηράς εσωτερικής πειθαρχίας, που δεν προσπαθεί τόσο να αποδείξει όσο να πείσει.

Ο κριτικός λογοτεχνίας δεν φιλοδοξεί (δεν φιλοδόχησε ποτέ) τις δάφνες του ακαδημαϊκού: το γνωστικό του αντικείμενο δεν είναι εξειδικευμένο, αφού παρακολουθεί μια πολυποίκιλη (και συχνά εν τω γεννάσθαι) παραγωγή. Δίνοντας προτεραιότητα στη γενική εποπτεία του πεδίου, αντί να επιμένει στο βάθος της ad hoc διερεύνησης, ο λογοτεχνικός κριτικός δεν μπορεί παρά να είναι εξωστρεφής. Δεν μελετά το βιβλίο ή το συνολικό έργο ενός συγγραφέα για να θέσει υπό όψη, όπως ο πανεπιστημιακός φιλόλογος, τα πορίσματα της μελέτης του στην επιστημονική του κοινότητα, αλλά προσβλέπει σε ένα πολυπληθέστερο κοινό, αναλαμβάνοντας χωρίς περιφράσεις το ρόλο του μεσολαβητή: ένας μεσολαβητής ο οποίος θα ενεργήσει ως διάυλος ανάμεσα στο συγκεκριμένο λογοτεχνικό προϊόν και τους πιθανούς καταναλωτές του.

Διαβάζω τα κείμενα που έχουν συγκεντρωθεί στο *Περί λόγου, τέχνης και ζωής* του Τζωρτζ Στάινερ και σκέφτομαι πως επιβεβαιώνουν, ενδεχομένως περισσότερο από οποιαδήποτε άλλα, τη συζήτηση για το πώς ακριβώς λειτουργεί το επάγγελμα του κριτικού (όσο κι αν φαίνεται περιέργο, είναι μια συζήτηση που παραμένει ανοιχτή μέχρι τις ημέρες μας). Δημοσιευμένα στο *New Yorker* κατά το διάστημα μιας τριακονταετίας (από το 1967 μέχρι το 1997), τα κείμενα του Στάινερ κινούνται, όπως παρατηρεί και ο Robert Boyers στην εισαγωγή του τόμου, μεταξύ βιβλιοκρισίας και κριτικής-δοκιμίου. Ο Στάινερ ξέρει πολύ καλά το χαρακτήρα του εντύπου με το οποίο συνεργάζεται: μια επιθεώρηση με έμφαση στην πολιτιστική ζωή της Νέας Υόρκης, καθώς και με ένα ευρύτερο φάσμα ενδιαφερόντων (λαϊκή κουλτούρα, σύγχρονη μυθο-

Ο Τζωρτζ Στάινερ από τον Αλέκο Παπαδάτο.

πλασία και ποίηση, δημοσιογραφική έρευνα για πολιτικά και κοινωνικά θέματα, κόμικς) τα οποία οδεύουν πέραν των ορίων όχι μόνο της Νέας Υόρκης, αλλά και της Αμερικής. Πρώτο, λοιπόν, μέλημα του Στάινερ είναι να μιλήσει για πρόσωπα και για θέματα που απασχολούν το διεθνές ακροατήριο της εποχής του: ξεκινώντας από την πολιτική και τη λογοτεχνία και φτάνοντας μέχρι τη γλωσσολογία, την κοινωνική ανθρωπολογία, τη μουσική, το σκάκι και τον φιλοσοφικό στοχασμό. Δεύτερο μέλημα του κριτικού, να μην εγκλωβιστεί ο λόγος του στα λογοτεχνικά, τα επιστημονικά και τα φιλοσοφικά σανσκριτικά των συγγραφέων με τους οποίους καταπιάνεται. Δική του δουλειά είναι κάτι άλλο - να ξεδιπλώσει για λογαριασμό του γενικού μορφωμένου αναγνώστη τον οποίο έχει κατά νου το σύνολο της περίπτωσης που εξετάζει: τα πρώτα βήματα και τις κατοπινές τομές ή ανατροπές, τον τρόπο με τον οποίο επιδρούν αυτές οι τομές και οι ανατροπές σε άλλα πεδία, καθώς και τις επιρροές (συνειδητές ή όχι) που έχουν προέλθει από τα άλλα πεδία, προετοιμάζοντας σε

μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τις πραγματοποιημένες αλλαγές.

Χάρη στην ευρυμάθεια και τη συνδυαστική του ικανότητα (δύο ακόμα χαρακτηριστικά του επαγγελματία κριτικού), ο Στάινερ μπορεί να επιτρέψει να παρακαθίσουν στο τραπέζι του τα πιο διαφορετικά πρόσωπα. Και να σημειώσουμε εδώ πως κανένας από τους συνδαιτυμόνες του δεν έχει προσκληθεί χωρίς έναν πολύ συγκεκριμένο λόγο. Ο Άντονι Μπλαντ επειδή είναι δυσεξήγητος ο διχασμός του ανάμεσα στην ιδιότητα του ως ιδιοφυούς τεχνοκρίτη, ακάματου ιστορικού ερευνητή και συμβούλου της βασίλισσας για ζητήματα τέχνης και στις κατασκοπικές του επιδόσεις (ήταν ο άνθρωπος που επιστράτευσε τον διάβολο Κιμ Φίλμπι στις τάξεις της σοβιετικής κατασκοπείας). Ο Σολζενίτσιν επειδή το μίσος του για σταλινικά στρατόπεδα δεν μείωσε κατά το παραμικρό τη βαθιά του απέχθεια για τη Δύση. Ο Άλμπερτ Σπέερ, αρχιτέκτονας και υπουργικός υπεύθυνος των εξοπλιστικών προγραμμάτων των Ναζί, επειδή κατάφερε να υπομείνει είκοσι χρόνια φυλάκισης στο Σπάνταου, γράφοντας σε ατέλειωτα σημειώματα,

Αλέκος Παπαδάτος

ημερολόγια και επιστολές για τον Χίτλερ, τον άνθρωπο που κατέστρεψε τη ζωή του. Ο Φίλιπ Αριές επειδή έστρεψε την ιστοριογραφική επιστήμη στην έρευνα της μακράς σειράς μετασχηματισμών που γνώρισε μέσα στον χρόνο η κοινωνική αντιμετώπιση του θανάτου. Ο Τζωρτζ Όργουελ επειδή θα πρέπει να απαντήσουμε αν το 1984 έχασε την ανατριχιαστικά προφητική του δύναμη όταν παρήλθε το πραγματικό (ημερολογιακό) 1984. Ο Τζον Μπαρθ επειδή το μεταμοντέρνο του συμπλήρωμα μπορεί να εκπροσωπεί απλώς ένα απατηλό φάσμα. Ο Μπέρτολτ Μπρεχτ επειδή το μίσος του για τον καπιταλισμό και η ανοχή του απέναντι σε όλες τις σοβιετικές επιλογές (ακόμα κι όταν δεν έκρυβε τη διαφωνία του) δεν εμπόδισε Δυτικούς και Ανατολικούς να προσπέσουν στα πόδια της θεατρικής του μαγείας. Ο Χόρχε Λουίς Μπόρχες επειδή μετέτρεψε τις τίγρεις, τους λαβυρίνθους και τις βιβλιοθήκες του σε παγκόσμια λογοτεχνική μανία. Ο Κλωντ Λεβί-Στρως επειδή ξεκίνησε να μελετά τους άγριους πολιτισμούς από θλίψη για τη σπασμοδικότητα και την παρακμή τους. Τέλος (ο κατάλογος δεν έχει ασφαλώς εξαντληθεί), ο Νόαμ Τσόμκι επειδή έδωσε την απόλυτη προτεραιότητα στις δυνατότητες της ανθρώπινης νόησης.

Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα του βιβλίου είναι ότι μπορεί να διαβαστεί άτακτα και χωρίς την τήρηση καμίας διαβάθμισης, όπως ακριβώς είναι και το υλικό του. Γιατί τάξη για τον Στάινερ σημαίνει την ελεύθερη περιήγηση προς πάσα κατεύθυνση υπό τον όρο μιας σιδηράς εσωτερικής πειθαρχίας που επιζητεί όχι τόσο να αποδείξει όσο να πείσει - αφού, βεβαίως, αναρωτηθεί προηγουμένως διά μακρών πάνω σε όλα τα ζητήματα που έχει αποφασίσει να θίξει. ■